

Capítol I

L'amo en Magí ja era ben granat i la seva dona tan sols li havia donat filles, però convé dir que el conegut com a majoral gros mai no la va fer culpable a ella del fet de no concebre un mascle, tal com ha estat corrent entre la gent d'altres indrets. El pagesos de la nostra illa feia molts d'anys que havien intuït que en aquestes circumstàncies, les d'un matrimoni que només posa femelles al món, la culpa és del pare. La causa que hagués arrelat aquí aquesta creença, que després la ciència ha confirmat, podia ser que els nostros avantpassats, maldament que no se pot dir que no ho fossin gens, no eren tan masculistes com els de gairebé per tot arreu. Fins i tot hi havia cultures en les quals estava permès repudiar l'esposa quan aquesta, després d'uns quants embarassos, només havia parit dones. Noltros en canvi, en aquests casos, lo que fèiem era mirar el seu home amb una mescla de llàstima i sornegueria mentre dèiem:

—Aquest en té un de figuerot de moro.

No era, evidentment, un problema de la naturalesa dels baixos d'aquestes persones, no en mancaria d'altra, però sí que cal assenyalar-ho per a destacar la perspicàcia de la qual estaven dotats els nostros compatriotes, que sempre havien considerat que el responsable que una parella no pogués tenir un fill mascle no era la dona.

Tornant a l'amo en Magí, que ja s'havia resignat a no engendrar un successor, quan ell ja era empès i se pensava que per a la seva dona ja havia tocat migdia, li digué ella un bon dia:

—Tenc dues faltes.

—Això és que ja te deixa.

—Ho trobes?

Ho trobàs o no, lo cert és que les faltes estaven motivades per un nou embaràs i aquesta vegada el resultat va ser un nin, a lo millor perquè, si hem de fer cas de la creença popular, les arracades del majoral gros havien patit una metamorfosi. En el moment de néixer, l'infantó va pesar més de quatre quilos i, malgrat lo avançat de l'edat de la mare en l'instant de la concepció, el menut no tan sols va ser condret, sinó que fins i tot embellia. L'alegria de la seva arribada va ser manifesta per a tota la família, però especialment per a son pare, que ja no confiava que la responsabilitat que tenia tan gelosa i de la qual se sentia tan satisfet, quan ja no li quedassin forces i s'hagués de retirar pogués ser assumida per un fill seu.

—Si al manco una de ses nines se casàs amb un pagès que servís per a fer lo que jo faig!

Era l'esperança que li restava fins que el nin va veure la llum. I és que l'amo en Magí estava convençut que la feina de majoral gros, a més a més de ser una de les millors funcions a les quals podia aspirar un home, proporcionava una gran rellevància social i constituïa la part més important del seu patrimoni, però al mateix temps era una riquesa que només podia transmetre en herència als seus fills, maldament que se tractàs de fills polítics, si entre ells n'hi havia un que tengués gust i condicions per a aquella feina.

Però, si el cabecer desitjava tant poder traspassar al seu fill la canongia que fruïa, era, sobretot, per una raó més important que la de no deixar perdre una part de la seva herència. Aquesta raó no era altra més que la pretensió, ben egoïsta, de conservar el seu prestigi i no

perdre del tot l'autoritat que exercia, lo que tan sols era possible si se convertia en el majoral gros “vell”; en aquest cas, pensava amb bon criteri, tots reconeixerien la seva influència damunt del “jove”. Ni per un instant havia pres en consideració la possibilitat que les intencions de don Agustí, el seu patró, poguessin ser unes altres, que el senyor fos capaç de posar cap emperò a aquesta expectativa i així, predestinat des del primer dia a continuar la labor de son pare, en Salvador, que aquest va ser el nom amb el qual fou batejat el fill que s'havia torbat tant a comparèixer, fora que se li oferís cap alternativa va ser encaminat cap al seu destí, que per a molts resultava ben envejable.

El nin creixia sa i fort i, per si això encara no hagués estat suficient, era d'una galanor poc comú. Gaudint d'aquestes condicions no resulta estrany que el seu progenitor, quan el se mirava, afegís a l'alegria que el seu naixement li havia proporcionat l'orgull que sentia de ser-ne el pare. En penes va haver acabat de mamar, el petit va passar dels pits de sa mare al carretó de son pare, ja que la seva preparació per a ser majoral gros s'hauria de produir contra rellotge i no admetia cap dilació. En Salvador era un home nascut per a la terra i com més prest la trepitjàs i la dominàs seria millor per a ell, però, més que res, el majoral gros li havia d'ensenyar tot quant sabia abans que li ho impedís l'edat. Quan baixaven, idò, del carro, l'amo en Magí se penjava el gaiato per un braç i se posava el seu fill eixancat damunt del coll, agafades les mans de l'un amb les de l'altre, i així era capaç de passejar-lo hores i hores, per camins o per tiranys, trescant sementers i garrigues com tenia per obligació. A la seva dona li feia pena el menudet, al qual hauria volgut tenir un poc més davall de les faldetes, però no s'atrevia a

dur la contrària al seu marit i li deia tot lo més:

—I ara, no veus que tan petit no se pot fer càrrec de res?

—Es nins són més espavilats que no te fas comptes. Ses coses entren pets ulls i ell ja fa temps que els té ben badats.

Que li responia el majoral tot convençut. Confiava l'amo en Magí que el seu fill, que tot just havia complit dos anys, maldament que no sabés ben bé lo que veia, aniria distingint un arbre d'un altre, coneixeria el cant dels aucells i sabia quan belava un xot i quan ho feia una cabra, no confondria els sembrats d'ordi amb els de blat i d'aquesta manera, a poc a poc, se familiaritzaria amb els costums de la pagesia i els secrets de la que havia de ser la seva vida.

I és que el bon home no podia admetre que hi hagués cap futur millor pel nin que aquell ni, molt manco, cap possibilitat que l'infant volgués canviar les expectatives que tenia; tret que patís una desgràcia, en Salvador seria el proper majoral gros de les finques de don Agustí. No és que el pare volgués assumir tota l'educació de l'infant i, tal com era de sentit comú, el va posar a escola tot d'una que va tenir edat per a ser-hi admès, però durant les vacances i els dies que no hi havia classes el bergantó tornava a pujar al carretó, que quasi era ca seva, i recorria els predis mentre, fora entendre-les encara, escoltava les explicacions del majoral gros, que no s'aturava de predicar, daça que venga, des que deia: arri! fins que el cavall, que sabia en tot moment cap on anava, s'aturava abans de sentir: l'ou!

Tenint com tenia tres germanes grans i atesa la il·lusió que va despertar el seu naixement, en Salvador va ser, com és bo d'imaginar, un nin aveciat, però això no

fou obstacle perquè se convertís en un estudiant aplicat, tant, que aviat se va haver guanyat l'estima de don Miquel, que va ser el seu mestre durant els darrers anys que el nin va acudir a l'escola pública. El professor considerava que el jovenet era treballador i ben dotat pels llibres, en vista de lo qual i coneixent les intencions del majoral gros, quan el seu alumne ja havia complit els dotze anys, l'home se va atrevir a donar la seva opinió al pare:

—Aquest fill vostre, l'amo en Magí, té molt bones condicions per a seguir estudiant i, fins i tot, per a cursar una carrera. No sé si vos convendria, a vos que podeu, fer-li començar es batxiller. Déu sap on podria arribar si no deixa ets estudis en es catorze anys, que és lo que hauran de fer quasi tots ets seus companys perquè als pobres no els quedarà altre remei.

—I a vostè li pareix que si en Salvador segueix estudiant arribarà a quelcom de millor que ser un dia es majoral gros?

I ho va dir d'una manera que el pobre professor va haver d'interpretar, una mica dolgut, que lo que li havia volgut deixar clar el cabecer era que el seu fill, per ser un mestretxo mig mort de gana com ho eren la majoria aleshores, valia més que seguís les passes de son pare. Resulta evident que en aquells anys ni el mestre ni el pagès, ni per ventura ningú, podien preveure els canvis tan sobtats i profunds que, en no gaire més de vint anys, havia de patir la vida a la pagesia, en el món en general i a la nostra illa en particular.

Així mateix, un cop haver passat per la que aleshores se coneixia com a “Ensenyança Primària”, el jove no va deixar anar de cop els estudis, sinó que va assistir durant dos anys, fins que va complir els setze, a

una acadèmia de Ciutat on s'oferia una formació que era coneguda amb el nom de “Tenidoria de llibres”. L'amo en Magí va suposar que en Salvador aconseguiria, d'aquesta manera, la instrucció que ell no tenia i que havia trobat sempre a faltar; volia que el jove sabés més que son pare de números, ja que trobava que aquests coneixements li havien d'ajudar a complir millor amb la funció a la qual estava destinat.

Però el bergantell, el mes de juny quan posaven punt a l'escola i a partir dels deu anyets, en lloc de jugar pel carrer, havia de partir cap a una o altra de les possessions que el seu pare controlava; allà havia de passar tot l'estiu, treballant com un missatge qualsevol, fins poc abans que tornassin a començar les classes. Això sí, com que sa mare volia que dormís a ca seva, gairebé tot el temps el feien estar a una de les finques de més a prop del domicili familiar i, els dies que son pare no l'hi podia dur o no el podia anar a cercar, el pobre havia de fer el trajecte a peu. En Salvador tengué la sort que Es Verger, que era la possessió que més li agradava, no estàs gaire lluny de ca seva i, fent manyagues a la bona dona que era sa mare, va aconseguir passar a aquest predi la major part del seu temps d'aprenentatge. No tan sols als estius, sinó també quan s'interrompien les tasques docents amb motiu de les festes de Nadal i Pasqua, el jove, com un terrassà més, anava tocant amb les mans com era de feixuga la feina del camp.

A lo millor fou perquè de tant de sentir-ho predicar havia assumit que aquell era el seu avenir, però si no va ser per això va ser per una altra raó que el fill del majoral gros, de cada dia que passava, anava mostrant més habilitat i afició per aquelles activitats. També va ser a temps a patir les penalitats que han de suportar els que

treballen la terra, a saber per quina raó diuen d'ella els pagesos que a l'estiu dóna pols i a l'hivern fang. Ni les gelades que se fiquen fins els ossos ni la calor que bofega aconseguen desanimar-lo; tenia un rumb predeterminat i semblava que no se n'havia de desviar.

Al mateix temps descobria a poc a poc els plaers que oferia, en compensació, la vida al camp i tan sols al camp. Només allà un pot parar el tassó quan el vaquer muny i beure així la llet, encara teba, directament del braguer de la vaca; tan sols el que està dins de la tafona quan comença una trullada pot mullar un tros de pa, acabat de torrar en el caliu de la fogatera, amb el suc de damunt dels volsosos on roman l'oliva molta, o sia el vertader oli verjo, abans que la posin dins dels esportins per a començar la premsada i, sobretot, menjar-se la llesca acompanyada d'una grapada d'olives pansides. Únicament el que mira les marjades cada dia pot contemplar quan aquestes, a la tardor, passen en un parell de dies, per la gràcia d'una brusca, de mostrar-se seques i cruïades a deixar aguaitar la verdor de la brulla, que neix sense l'ajuda dels missatges. A aquests, molts dels anys, la inclemència del cel i el fang de la terra no els han donat ocasió ni tan sols per a poder sortir del porxo i, quan d'aquesta manera tan sobtada torna l'alegria als sementers, el que estima la terra se'n contagia i el seu cor s'eixampla.

Aquestes vicissituds per les quals anava transitant el jove, al majoral gros no li passaven per malla; coneixia els progressos del seu fill i, tant com aquest se feia gran, se'n sentia més orgullós. L'orgull era, més que per lo que aprenia el nin, per la capacitat que aquest mostrava de deixar-se captivar per les meravelles de la natura i la vida a pagès; però lo que li produïa més satisfacció era el

mèrit que s'atribuïa a si mateix per, a més a més que l'havia engendrat, haver-lo sabut encaminar tan bé, convençut que en Salvador havia de ser un home de profit.

Maldament que no fos veritat que el jovençà, com era costum dir aleshores, sabés “molta de lletra”, sí que hom el podia considerar més instruït de lo que ho eren el noranta nou per cent, al manco a la Serra de Tramuntana, de la resta dels que tenien una edat semblant a la seva; aquests coneixements que rebé a l'escola, juntament amb els que anava adquirint a la muntanya, l'havien de convertir en un bon cabecer, tasca per a la qual ja està dit que semblava estar dotat, tant, que podria haver estat ben bé majoral de qualsevol finca, tot i que no hagués estat anomenat per raons de parentesc.

La seva conducta, dins i fora de les possessions, era també la que havia imposat l'amo en Magí, lo mateix a ell que a la resta de la família, i que només tenia una regla: No s'ha de dir ni fer res de lo que no agrada a don Agustí. El criteri i l'opinió del propietari eren la mida de totes les coses i, donat que aquell senyor era tan catòlic, “beato” que deia tothom formant així un masculí del sentit pejoratiu que se dóna a “beata”, els seus subordinats havien de fer beatures, que lo de menys era que fossin postisses o no. A cal majoral gros no varen ser els primers que varen entendre la moral d'aquella manera, o sia així com els convenia; ja feia anys que circulava la cançó:

Sa beata Malandrina,
quan no té talent d'arròs,
per mortificar-li es cos
li maten una gallina.

Quan en Salvador o una de les seves germanes

feien una cosa que els seus pares no aprovaven, en lloc de dir-los, com solien fer a altres cases:

—Això no se fa, no saps que el Bon Jesuset te veu?

Els etzibaven:

—Què diria don Agustí si te ves?

El futur majoral no va tenir mai amics, mancança que va ser deguda, més que res, a la manera com havia hagut de viure la seva infantesa, que havia estat determinada, entre altres raons de menys influència, per la curolla que hem assenyalat que tenia son pare per a mantenir-lo, des de petit, en contacte amb la terra i els que la treballaven. Com que no va jugar mai pel carrer amb els nins de la seva edat, no va poder aprendre tot allò que els demés en tenen coneixement pels companys i, ni tan sols, saber quines idees i quina manera de viure tenien les famílies que no depenien directament de don Agustí. En aquesta espècie d'aïllament que va patir en Salvador també hi va tenir a veure que ningú el consideràs, ni per això mateix el tractàs, com un infant igual que els altres; era el fill del majoral gros i també ell ho seria en el seu dia. Calia, idò, relacionar-se amb ell com ho aconsellava la seva condició. Per a dir-ho d'una altra manera, a ca l'amo en Magí no pertanyien a la classe dels senyors, però, després d'aquests, en l'escala social ja venien ells.

I, educat d'aquesta manera, resultava inevitable que la seva idea del món, de la convivència i, fins i tot de la justícia estàs formada a partir d'un punt de vista que no era imparcial. Tot lo que li ensenyaren a ca seva estava presentat des del caire que sabien que era el bo segons don Agustí; lo que va arribar a descobrir a través dels missatges, amb els quals ja hem dit que vivia quan no

tenia escola, li arribava sempre acompanyat de la valoració i filtrat per l'opinió dels terrassans i, finalment, lo que anava esbrinant per ell mateix ho assimilava cernut pel sedàs del seu egoisme. Mai va poder contrastar els seus criteris amb els que tenien els que el tractaven perquè, per ser qui era, ningú li parlava amb franquesa ni en pla d'igualtat. Per ventura qualsevol altre en el seu lloc també hauria arribat a adoptar una actitud com la seva, la que provenia de creure que tenia dret a tot; per anar bé només havia de malavejar no fer res de lo que desagradava al senyor o, si ho feia, que aquest no ho arribés a saber. Però no podem assegurar fins a quin punt la manera com se va educar tengué a veure amb lo que va ser capaç de fer.

El primer estiu que va passar a una de les possessions ja va tenir el convenciment que de vegades li anaven d'amagat, que homes i dones callaven o mudaven de conversa quan ell apareixia i, primer per curiositat i més tard per interès, va començar a escoltar dissimuladament les persones grans mentre parlaven; per a aconseguir-ho, entre altres gitzzerades, se feia l'adormit jagut damunt el matalàs de palla, igual que si fos un pareller, quan, protegits de la serena pel voladís del porxo, els foravilers amolaven la garrova prenent la fresca abans que se fes l'hora de ficar-se al llit.

Aviat va saber que el respecte que tots mostraven pel senyor era, en la majoria de casos, interessat i postís, que li feien una cara al davant i una altra al darrera i que, per exemple, molts d'ells només anaven a missa quan creien que el propietari ho havia de saber. També amb son pare feien aproximadament lo mateix; ja que la majoria d'aquells homes no el podia ni veure però li mostrava submissió i mai li faltava al respecte. Era

aquesta una manera de fer tan normal entre aquelles persones, que ell la va adoptar de cop com si fos lo més natural que s'hagués vist mai; no anava desencaminat Josep Pla quan deia a “El pagès i el seu món” dels pagesos catalans, que no deuen ser gaire diferents dels mallorquins: “Entre el que pensen i el que diuen, entre el que diuen i el que fan, entre el que fan i el que pretenen obtenir, hi ha una manca de paral·lelisme irreparable” o, encara més, lo que posa en boca del seu amic Rafel Puget en el llibre esmentat:

—“En què creieu que pensen els pagesos quan a l'hivern, arraulits a la vora del foc, es passen hores i hores en actitud meditabunda i pensarosa, en actitud filosòfica, diríem, el cos col·locat en la posa del “Penseur” de Rodin, el front aparentment ple de problemes grandiosos, mentres, de tant en tant, amb un gest displicent, van tirant llenya al foc? No ho sabeu?

—No senyor.

—Doncs ara us ho diré. Quan el pagès es troba en aquesta actitud només pensa en una cosa: malgrat la gravetat de la seva actitud, tot i que el seu front té una aparença arrugada, pensarosa, ennuvolada, a pesar de la profunditat insondable en què semblen estar les seves facultats i els seus sentits, a pesar del gest displicent amb què tira la llenya al foc, el pagès no pensa més que en una cosa alegre i xiroia...: enganyar l'amo sigui com sigui i passi el que passi!”¹

Hom té la modesta opinió que els assumptes que va tractar i descriure Pla, ja ho he insinuat abans, romanen tan ben i tan definitivament retratats, que no cal

---

¹ Pla, Josep, “Els pagesos”, 1952, pàg. 60,
<http://es.scribd.com/doc/35288301/Pla-Josep-Els-Pagesos>

que ningú hi afegeixi ni hi tregui un sol mot.

Entre els descobriments que, de ben tendral, va fer en Salvador, un dels que més li va cridar l'atenció va ser la importància que tots donaven al sexe, que hauria dit que constituïa una obsessió igual pels homes que per les dones. Tant els uns com les altres, parlassin de lo que parlassin, quan se temien ja eren a la parada de les cebes, xerrant-ne clarament o amb al·lusions i frases de doble sentit, igual que passava amb moltes de les cançons populars, que tant agradaven al bergantell.

De lo que no va ser capaç en Salvador va ser d'arribar a comprendre que aquella curolla que duïen, la importància que tenia per a ells la sensualitat, era perquè aquesta constituïa el vici dels pobres. Això no vol dir, evidentment, que els rics no s'hi apliquin a l'esmentada activitat, lo que passa és que els desheretats l'únic dels set pecats capitals que se poden permetre és el de la luxúria, ja que per a la pràctica de la fornicació només cal trobar qualcú altre que hi vengui a bé. Per ventura els agradaria als que no tenen dos cèntims per a fer cantar un cec poder, per exemple, pecar de gola qualche cop en la vida, però d'això només n'han sentit a parlar; i, de la mateixa manera, qualcú pensa que pot ser superb aquell que ha de dur, si no vol mostrar les carns tapades, el calçons amb pegats al cul i als genolls?

No; de vegades no els queda més plaer que el de la carn, això sí, per molt que de dalt de les troncs els diguin que és pecat, bastants d'ells s'hi dediquen amb tota l'energia que els seus estat i situació els permeten.

També va treure el futur majoral gros la conclusió que lo que li havien explicat a l'Església i a l'escola, que els homes i les dones se casen perquè volen formar una família i tenir i criar fills, els quals han d'estar destinats a:

“estimar i servir Déu en aquesta vida i després veure'l i gaudir-lo a l'altra”, no passava de ser una manera de dir. Segons la seva forma d'entendre els homes i les dones se cercaven per a jeure plegats i, en molts dels casos, si se casaven era, sobretot, perquè aleshores (sembla ser que això ha canviat molt) era la millor manera, per ventura l'única, que tenien d'aconseguir el seu propòsit fora trobar-se amb massa entrebancs.

I el jovenet de cada dia tenia més ganes de participar en aquella festa, però el modo com ho va fer, la manca de moral i el cinisme que el dominaren al llarg de la seva vida, que ja hem dit que podrien haver estat influenciats per com havia estat educat i com viscut fins arribar a adult, sembla ser que no queden del tot justificades per aquesta raó.